

سفر شیراک به لیبی - انگیزه ها و اهداف

ژاک شیراک رئیس جمهوری فرانسه پس از تمهیداتی و فراهم آمدن شرایط مناسب، روز چهارشنبه دوم آذرماه سفری ۲۰ ساعته به لیبی داشت. این سفر که در چارچوب عادی سازی روابط اتحادیه اروپا با لیبی انجام شده در جهت توسعه مناسبات دو جانبه سیاسی دو کشور نیز حائز اهمیت است.

دیدار شیراک از طرابلس اولین سفر یک رئیس جمهور به لیبی پس از استقلال (دسامبر ۱۹۵۱) بوده است، البته شخص شیراک در ۲۰ مارس ۱۹۷۶ به عنوان نخست وزیر دولت ژیسکار دستن اولین سفر یک نخست وزیر فرانسه به لیبی را نیز انجام داده است.

این سفر برای میزبان و میهمان، تاریخی و با اهمیت بوده و مقامات دو کشور درباره اهمیت این دیدار، اظهاراتی شفاف بیان نموده اند. از دیدگاه پاریس و طرابلس این سفر، صفحه نوینی را در مناسبات دو کشور رقم خواهد زد. استقبال از شیراک و همراهان در طرابلس با شکوه و قابل توجه بوده و این نوع تشریفات و آئین میزبانی از یک میهمان

نشانگر اهتمام فوق‌العاده سرهنگ قذافی به دیدار شیراک بوده و نمودی روشن از اشتیاق طرابلس برای پذیرائی از رئیس جمهوری فرانسه بوده است. دو طرف نیاز راهبردی به این دیدار و ملاقات و مذاکرات داشته تا گذشته تلخ و نوسانات روابط دو کشور به محاق فراموشی سپرده شود و فضای تازه‌ای برای توسعه و گسترش مناسبات فی‌مابین طرابلس و پاریس، خلق گردد.

پیشینه روابط لیبی و فرانسه

نیمه دوم قرن هفدهم

اولین کنسولگری دولت بیگانه در طرابلس توسط فرانسویان تاسیس می‌شود. کنسول فرانسه یکی از فعالترین دیپلماتهای خارجی در طرابلس بوده و کنسولگری این کشور، مرکزی برای تنظیم روابط میان پاریس و طرابلس بوده است.

قرن ۱۸ تا ۱۹

فرانسه جهت افزایش حضور و نفوذش در این سرزمین، قراردادهای سیاسی، اقتصادی، کنسولی و قضائی با خاندان قرمانلی‌ها (حاکمان سواحل لیبی) بست. کنسولها و دیپلماتها و سیاحان فرانسوی نقش مهمی در تحولات سیاسی این کشور داشته که پس از استعمار الجزایر در ۱۸۳۰ و تحت حمایتی تونس در نیمه دوم قرن نوزدهم، دامنه این تاثیرگذاری و تحرکات کارگزاران فرانسوی، دو چندان گشت.

اشغال لیبی توسط استعمار ایتالیا (۱۹۱۱)

این تحول در حقیقت میوه چینی رم از پیوستنش به جبهه انگلیسی و فرانسه علیه دولت عثمانی و آلمان و امپراتوری اتریش - هنگری بوده و همچنین بخشی از منویات راهبردی لندن در ایجاد منطقه حایل میان مستعمراتش در مصر و سودان و مستعمرات

فرانسه در مغرب عربی بوده است و تکرار تجربه تشکیل دولت مستقل تایلند به عنوان سرزمین حایل میان مستعمرات فرانسه در هند و چین و مستعمرات انگلیس در شبه قاره هندوستان بوده است.

۱۴۹۳- اخراج استعمارگران ایتالیائی پس از نبرد العلمین و شکست کشورهای

متحدین از جبهه متفقین، از ۱۹۴۳ تا ۱۹۵۱ لیبی توسط حاکمیت مشترک آمریکا و انگلیس اداره می‌شد و فرانسویان در تلاش بودند، دامنه نفوذ و استعمارشان در منطقه غرب و جنوب لیبی توسعه دهند.

۱۹۵۱- با تلاش آمریکا و انگلیس لیبی رسماً مستقل شد و نظام پادشاهی

مشروطه خواهی به رهبری خاندان سنوسیها در این کشور به وجود آمد. مرزهای غربی و جنوبی این کشور مستقل توسط استعمار فرانسه ترسیم شده بود که مشکلاتی برای این دولت نوپا را به وجود آورد. لیبی بطور روشن مشکلات مرزی خود را با مصر و سودان حل کرده ولی هنوز برخی از مشکلات مرزی این کشور با مستعمرات پیشین فرانسه همچون چاد، نیجر، تونس و الجزایر، تنش‌زا می‌باشد.

۱۹۵۱-۱۹۶۹- آمریکا و انگلیس نقش تاثیرگذاری در تحولات داخلی و

خارجی داشته‌اند. کمک مردم لیبی به مجاهدین الجزایری در نبردشان علیه استعمار فرانسه از ۱۹۶۲ - ۱۹۵۴ مشکلات سیاسی و تنش دیپلماتیک در مناسبات پاریس و طرابلس به وجود آورد.

۱- اول سپتامبر ۱۹۶۹: نظام سیاسی نوپا با مدیریت افسران آزاد و به رهبری

سرهنگ قذافی به دنبال دوست و یار در اردوگاه غرب بود، زیرا این نظام تضادی با آمریکا و انگلیس به وجود آورده بود. فرانسه گزینه راهبردی افسران جوان لیبیائی بوده، زیرا پاریس

با خط مشی ژنرال دو گل اختلاف دیدگاهی با ناتو و رهبری آمریکا پیدا می‌کند. فروش جنگنده‌های میراژ و حضور قوی فرانسه در اقتصاد لیبی، ثمره برجسته این روابط بوده است. از دیدگاه آگاهان به مسائل لیبی حاکمیت پمیدو اوایل ریاست ژیسکار دستن (۱۹۸۰-۱۹۷۶) ماه عسل روابط دو کشور بوده است. شیراک نخست وزیر ژیسکار دستن در ۲۰ مارس ۱۹۷۶ از لیبی دیدن کرد.

دوره حاکمیت میتران - ریگان: تضاد اصلی نظام سرهنگ قذافی از بدو حاکمیتش با انگلیس و آمریکا بود ولی با رسیدن میتران سوسیالیستی به کاخ الیزه جبهه تضاد و تقابل غرب علیه لیبی در این دوره گسترش یافته و بخاطر اینکه میتران و ریگان دو دوره متوالی در ریاست جمهوری حضور داشتند عمق اختلاف و گسترده تضاد میان طرابلس و غرب، افزایش یافت و انفجار هواپیمای یوتای فرانسه در نیجر در ۱۹۸۹ در همین دوره اتفاق افتاد و نیروهای امنیتی در این انفجارها متهم ردیف اول بوده‌اند.

قضیه چاد

میان چاد و لیبی یک روابط پیچیده تاریخی و سنتی وجود دارد، قبایل دو کشور پیوندهای خانوادگی دارند و با حضور تکایای طریقت سنوسیه در سراسر چاد و دیگر کشورهای منطقه صحرا، شبکه‌ای از پیوندها و علائق فرهنگی و اجتماعی مابین لیبی و چاد و بقیه کشورهای صحرا به وجود آمد.

لیبی که در دوران حاکمیت نظام پادشاهی یک سیاست خارجی انزواطلبانه داشت، در دوران نظام جمهوری به رهبری سرهنگ قذافی یک سیاست پویا و تهاجمی پیدا کرد. رهبری لیبی در اقدامات خارجی خود و در تعامل با قضایای منطقه‌ای و جهانی به دنبال یک نقش منطقه‌ای و گسترش حوزه بازیگری ملی خویش بود. تحولات منطقه‌ای در آفریقا و

جهان عرب یک فرصتی برای بازیگری سرهنگ قذافی بود ولی در این بازی با قدرتهای سنتی و فرمانطقه‌ای برخورد کرد و شکستهای سنگین تحمل کرد. فرانسویان که در چاد پایگاه نظامی داشتند. تحرک سرهنگ قذافی را تحمل نمی‌کردند و این امر منجر به درگیری نظامی مستقیم و غیرمستقیم شد. سرهنگ قذافی در این نبرد بیهوده متحمل خسارات مادی و پرستیژی شد. کاخ الیزه علاوه بر برخورد نظامی با سرهنگ قذافی به سازمان اطلاعات خارجی و ضد جاسوسی (SDECE) خود دستور داد برای سرنگونی رژیم طرابلس اقدام کند. در کودتای نافرجام ادریس الشهبی که در شهر طبرق عملیات خود را آغاز کرده بود، فرانسویان نقش داشتند و سرویس جاسوسی آلمان شرقی به لیبائی‌ها در کشف این کودتا کمک فراوانی کرد. همچنین پاریس متهم است که در تحریک نافرجام محمود المغربی و عمر المحیسی علیه قذافی، دخالت داشته است، آگاهان سیاسی معتقدند میان سادات که در تضاد با قذافی بود و پاریس یک همکاری ارگانیکی وجود داشته تا ارکان نظام سیاسی طرابلس را متزلزل سازند.

بسیاری از آگاهان به مسائل لیبی بر این باور هستند که سقوط هواپیمای یوتا فرانسه در صحرای نیجر یک نوع انتقامجویی طرابلس از پاریس بخاطر شکستهای بزرگ لیبی در خاک چاد بوده است. این حادثه عامل مهمی در همراهی فرانسه با آمریکا و انگلیس برای صدور قطعنامه‌های از سوی شورای امنیت علیه لیبی بوده است. این قطعنامه‌ها ده سال خسارات مادی فراوانی بر لیبی و توسعه‌اش تحمیل کرد. انزوای سیاسی منطقه‌ای و جهانی لیبی و عقب ماندگی روند توسعه ملی و شکوفائی اقتصادی آن از نتایج این قطعنامه‌ها بوده است. علیرغم همراهی فرانسه با انگلیس و آمریکا در اقدامات بین‌المللی علیه لیبی ولی مناسبات (سردی) میان پاریس و طرابلس ادامه داشت. لندن و واشنگتن

روابط خود را با طرابلس در نیمه دهه هشتاد قطع نمودند اتاوا و کانبرا نیز به پیروی از آنها مناسبات خود را قطع نمودند.

فصل نوبین مناسبات

با فروپاشی شوروی و منظومه بلوک شرق بسیاری از متحدین این بلوک از جمله لیبی تنها و بدون حمایت بین‌المللی در صحنه جهانی، جا ماندند، حمله آمریکا و متفقین به عراق برای آزادی کویت و صدور قطعنامه‌های شورای امنیت علیه لیبی در سال ۱۹۹۲ ارزش خاص‌های اولیه دوران پس از جنگ سرد است. در آستانه لغو تحریم‌های بین‌المللی علیه لیبی، سرهنگ قذافی در اجلاس آفریقا و فرانسه که در مصر برگزار شد، شرکت جست و حضور شیراک در این اجلاس را مغتنم شمرد و مذاکرات میان این دو زمینه‌های روند عادی‌سازی را میان طرابلس و پاریس فراهم ساخت.

طرفین برای موفقیت این روند به فرصت‌سازی پرداختند و قضیه ربودن توریست‌های غربی توسط گروه ابوسیف و مداخله لیبی جهت آزادی آنها، فرصتی برای زیباسازی چهره سرهنگ قذافی در اذهان عمومی غربیها بوده است. یکی از وزرای فرانسه برای استقبال از گروهانهای فرانسوی آزاد شده و تشکر از دولت لیبی بخاطر مساعی آن در این راه، به طرابلس سفر کرد. این سفر باب مراوده مسئولین فرانسه جهت عادی‌سازی روابط و حل معضلات موجود در راه این روند را گشود.

تعلیق تحریمها و مجازاتهای شورای امنیت علیه لیبی فضای توسعه روابط میان پاریس و طرابلس را مناسب‌تر ساخت. افزایش فعالیت سفارت فرانسه در طرابلس و آغاز فعالیت مرکز فرهنگی در طرابلس، نمودی روشن از بهبود روابط میان دو کشور بود. حل مشکلات میان لندن و طرابلس و افتتاح مجدد سفارت انگلیس در طرابلس و نیز انعقاد

قراردادهای میان لیبی و برخی از کشورهای اتحادیه اروپا، پاریس را به تسریع روند توسعه روابطش با طرابلس، وادار ساخت. از نتایج این سیاست می‌توان موارد زیر را ذکر نمود:

۱ - بحث و گفتگو میان طرفین برای حل نهائی قضیه سقوط هواپیمای یوتا فرانسه: این پرونده با پرداخت غرامت از سوی لیبی به خانواده‌های قربانیان طرفین در اکتبر، ۲۰۰۲ از سوی دادگاههای فرانسه برای همیشه مختومه اعلام شد.

۲- افزایش سفر مسئولین لیبیائی به فرانسه از جمله:

الف) سفر سعد مجبر، معاون همکاری وزارت خارجه لیبی به فرانسه و مذاکره با مسئولین فرانسه برای افزایش سطح مناسبات میان دو کشور.

ب) سفر احمد قذافی دم پسر عموی سرهنگ قذافی و هماهنگ کننده روابط خارجی لیبی به فرانسه.

ج) سفر هیئت تجاری لیبی به فرانسه.

د) سفر سیف الاسلام قذافی به پاریس و برپا کردن نمایشگاهی از نقاشی‌های خود.

ه) افزایش سفر افراد خانواده سرهنگ قذافی به فرانسه به ویژه همسر و دخترش.

۳- افزایش نقش میانجیگری فرانسه در حل مشکلات لیبی و غرب به ویژه مذاکرات برای حل قضیه لاکربی، فرانسویان نقش موثری در بسترسازی مذاکرات لاکربی، ایفا نمودند و پاریس یکی از اماکن مهم مذاکرات برای تسویه این پرونده، بوده است.

۴- احیای مجدد اجلاس گروه غرب مدیترانه (۵+۵) اجلاس وزیران خارجه این گروه در طرابلس (سال ۲۰۰۲) و آغاز فعالیت این گروه پس از توقف ده سال آن (تحریمهای بین المللی علیه لیبی و مشکلات الجزایر در پی لغو انتخابات آزاد از علل و عوامل مهم این توقف بوده است)

- ۵- فعال شدن لیبی جهت احیای اتحادیه مغرب عربی
- ۶- آغاز اعتمادسازی میان پاریس و طرابلس جهت همگامی دو کشور در توسعه آفریقا، در این خصوص میان طرفین جلسات آکادمیک و دیپلماتیک برگزار شد.

حل قضیه لاکربی

با اینکه پاریس در بستر سازی مذاکرات میان لیبی و آمریکا و انگلیس نقش موثری داشته ولی نتایج حل این قضیه برای فرانسه مشکلاتی ایجاد کرد از جمله:

طرابلس در این قضیه موافقت کرد که به خانواده هر قربانی ۱۰ میلیون دلار غرامت بپردازد، فرانسه در این شرایط خود را مواجه با معضل پرستیژی و ملی می‌دید زیرا لیبی در حل قضیه سقوط هواپیمای یوتای فرانسه مبلغی کمتر به خانواده های قربانیان پرداخت و در این حال ملت و دولت فرانسه خود را مغبون می‌دیدند. لذا فرانسه لیبی را به تجدیدنظر در حل قضیه یوتا طلبد ولی مسئولین لیبیائی این درخواست را رد کردند زیرا دادگاههای فرانسه رسماً قضیه را پس از پرداختن غرامت مختومه اعلام نموده بودند.

پاریس در این وضعیت طرابلس را با استفاده از حق وتو در رد تقاضای لیبی برای لغو نهائی تحریمهای بین‌المللی تهدید نمود. لیبی ناچار شد به درخواست فرانسه در تجدیدنظر در حل قضیه یوتا تن دهد. و مذاکرات جهت چانه زنی بر سر مبلغ آغاز شد. سرهنگ قذافی در مطبوعات لیبی فرصت طلبی فرانسه را محکوم کرد. بن علی رئیس جمهوری تونس و میزبان اجلاس سران گروه غرب مدیترانه در برگزاری جلسه آشتی میان شیراک و سرهنگ قذافی در تونس، ناموفق بود زیرا سرهنگ قذافی از مذاکره با شیراک خودداری نمود.

اعلامیه دسامبر ۲۰۰۳ وزارت خارجه لیبی مبنی بر تعطیل کردن کلیه برنامه های تسلیحات کشتار جمعی، بسیاری از کشورهای جهان از جمله فرانسه و اسرائیل را غافلگیر

کرد. پاریس رسماً اعلام نمود که از مذاکرات لیبی با انگلیس و آمریکا جهت تعطیل کردن برنامه های تسلیحات کشتار جمعی اطلاعی نداشته است، همچنین دولت صهیونیستی موساد را بخاطر بی اطلاعی آن سرزنش کرد. این اعلامیه روند عادی سازی روابط میان لیبی و غرب به ویژه آمریکا را تسریع نمود.

تمهیدات سفر

با در نظر گرفتن تحولات چند ماه گذشته در سیاست خارجی لیبی که نشان از تلاش این کشور برای برقراری روابط نوین با آمریکا و انگلیس در جامعه بین المللی دارد فرض تلاش طرابلس برای تقویت روابط اتحادیه اروپا کاملاً منطقی به نظر می رسد.

پس روند مذاکرات میان پاریس و طرابلس برای حل قضیه هواپیمای یوتا دومینیک دوویلین وزیر سابق امور خارجه فرانسه پس از اعلام خبر توافق پاریس و طرابلس در جمع خبرنگاران اعلام کرد، فصل جدیدی در روابط دو کشور گشوده شده است. با سفر شلقم وزیر خارجه لیبی به پاریس و انعقاد قرارداد حل قضیه سقوط هواپیمای یوتا در ۲۰۰۴/۱/۹، یکی از موانع دشوار توسعه روابط میان دو کشور و تسریع روند عادی سازی روابط میان طرابلس و اتحادیه اروپا، از سر راه برداشته شد. لیبی با پرداخت یک میلیون دلار به هر کدام از خانواده های قربانیان (۱۷۰ قربانی) توانست پرونده هواپیمای یوتا را برای همیشه ببندد. با انعقاد قرارداد ژانویه ۲۰۰۴ راه برای سفر تاریخی دکتر شکری غانم به پاریس هموار شد.

در دیدار نخست وزیر لیبی از فرانسه (روزهای ۱۹ تا ۲۱ آوریل ۲۰۰۴) موافقتنامه و اسناد مهمی میان دو کشور امضاء شد که به مناسبات پاریس و طرابلس یک شتاب تازه ای داد. مورد توافق طرفین به شرح زیر بوده است:

۱- موافقتنامه تشویقی سرمایه گذاری فرانسه در طرحهای توسعه لیبی و تضمین این سرمایه گذاری از لحاظ قانونی.

۲- موافقتنامه همکاری فرهنگی، علمی و فناوری میان دو کشور و فعال سازی موافقتنامه سال ۱۹۷۶ در همین زمینه.

۳- موافقتنامه همکاری آموزش عالی که به موجب آن فرانسه سطح پذیرش دانشجویان لیبی را افزایش می دهد.

۴- موافقتنامه همکاری دو کشور در زمینه صنعت جهانگردی.

۵- موافقتنامه بیمه کردن صادرات فرانسه به لیبی: به موجب آن لیبی متعهد شد که به مبلغ ۴۴/۴۰۰ میلیون یورو به شرکت کوفاس (شرکت متخصص در امر بیمه کردن صادرات خارجی فرانسه) بپردازد. لیبی در گذشته در این خصوص متعهد شده بود ولی به اجرا در نیآورده بود.

در مذاکرات میان نخست وزیر لیبی و مسئولین فرانسه، اعلام شد که شیراک در نیمه سال جاری از لیبی دیدار خواهد داشت همچنین سیف الاسلام قذافی در چند مصاحبه در مورد تاریخ سفر شیراک به کشورش تاکید داشت ولی این سفر به دلیل همبستگی پاریس با برلین در قضیه انفجار کافه لابییل در موعد مقرر انجام نشد. مذاکرات لیبی و آلمان برای حل قضیه کافه لابییل چند بار شکست خورد ولی در نهایت لیبی به حداکثر خواسته های آلمانها تن داد و با پرداخت غرامت به خانواده های قربانیان و زخمی شدگان حادثه، پرونده کافه لابییل مختومه اعلام شد.

وضعیت روابط میان دو کشور در آستانه سفر

در پی سفر نخست وزیران انگلیس و ایتالیا به لیبی و افزایش مهاجرت‌های غیرقانونی از سواحل لیبی، لندن و روم از اتحادیه اروپا خواستند تا این اتحادیه به تحریم‌های نظامی علیه لیبی پایان دهد و زمینه را برای نوسازی ساختارهای نظامی و انتظامی لیبی برای مقابله جدی با مهاجرت‌های غیرقانونی، فراهم سازد. اتحادیه اروپا تن به خواسته‌های انگلیس و ایتالیا نداد، زیرا هنوز پرونده انفجار کافه لایبل برلین در جریان بوده و بستر عادی سازی روابط میان این اتحادیه و لیبی هموار نبوده است. در پی مختومه شدن پرونده کافه لایبل، اتحادیه اروپا، تحریم‌های نظامی خود را علیه لیبی لغو و روابط طرفین عادی و بهبود یافته اعلام نمود. لیبی با حل مشکلاتش با کشورهای اتحادیه اروپا فضای تحرک فرانسه را به سوی طرابلس و زمینه‌های سفر شیراک به آن کشور را آماده ساخت.

در زمینه روابط دو جانبه

برخی از شرکتهای نفتی همچون توتال در صنعت انرژی لیبی حضور دارند. واردات فرانسه از لیبی در سال ۲۰۰۳، ۸۰۰ میلیون یورو و صادراتش به طرابلس ۳۰۰ میلیون یورو بوده است. فرانسه در اقتصاد لیبی پس از ایتالیا، آلمان و انگلیس جایگاه چهارم را دارد. فرانسه برای فعال کردن سفارتش در طرابلس نیروهای کار کشته فرستاده و مرکز فرهنگی آن در طرابلس فعال ترین موسسه فرهنگی خارجی در لیبی است.

در زمینه روابط چند جانبه

فرانسه تلاش دارد نقش لیبی را در حوزه مدیترانه و اتحادیه‌های مربوط به آن، همچون گروه کشورهای غرب مدیترانه (۵+۵) شرکت اوور - مدیترانه یا روند بارسلون فعال سازد. همچنین پاریس قصد دارد در روابط لیبی و اتحادیه اروپا نقش کلیدی داشته

باشد. دو کشور در تکاپو هستند در قضایای منطقه آفریقا همکاری داشته باشند لیبی روابط خود را با چاد و آفریقای مرکزی بهبود بخشیده و تلاش دارد نقش وساطت و حامی روند صلح در مناطق بحرانی قاره آفریقا بازی کند که این سیاست مطلوب پاریس بوده و در بعد راهبردی می‌تواند به سیاست آفریقایی فرانسه کمک کند.

اهداف راهبردی سیاست پاریس در قبال طرابلس

در پرتوی رقابت و برخورد میان فرانسه و آمریکا بر سر بسط نفوذ و قدرت در منطقه قاره آفریقا به ویژه در منطقه شمال آفریقا، سیاست خارجی فرانسه جهت تحکیم روابطش با کشورهای منطقه مغرب عربی از جمله لیبی تحرک و فعالیت همه جانبه‌ای را آغاز کرده است.

فرانسویان با بررسی رفتار سیاسی لیبی در منطقه و جهان، دریافت نمودند که مشترکات زیادی با این کشورها دارا هستند و می‌توانند از این وجوه مشترک به عنوان ابزارهای توانمندی در جهت تقویت سیاست منطقه‌ای و جهانی پاریس بهره ببرند. عدم اعتماد کامل نظام سرهنگ قذافی به آمریکا و انگلیس (انگلو ساکسونها) فضای مناسبی برای تحرک پاریس به سمت طرابلس، خلق نموده است.

وجود ذخایر عظیم نفت و گاز در لیبی، می‌تواند هدف راهبردی برای شرکت‌های نفتی و صنعت انرژی فرانسه باشد با توجه به اهتمام فرانسه به امنیت دریای مدیترانه، سواحل ممتد کشور لیبی در مدیترانه (طول ساحل آن ۲۰۰۰ کیلومتر است)، اهمیت ژئو استراتژیک و ژئو امنیتی برای پاریس دارد.

کشور لیبی هم اکنون در حال تغییر ساختارها و دکترین نظامی می‌باشد و قصد دارد نظام‌های تسلیحاتی خود را از سبک شرقی به غربی متحول سازد که در این راستا

شرکت و کارخانه های اسلحه سازی غرب جهت حضور در عرصه نظامی لیبی در حال رقابت می باشند. فرانسه در گذشته جنگنده های میراژ و دستگاه های رادار به لیبی فروخته است و این سابقه خوبی برای حضور مجدد پاریس است.

اهتمام سرهنگ قذافی به توسعه و پیشرفت قاره آفریقا و مخالفت وی با حضور آمریکا در این قاره، می تواند فضای مناسبی برای همکاری راهبردی پاریس - طرابلس به وجود آورد. فرانسه در گذشته از تحرک آفریقایی سرهنگ قذافی نگران بوده ولی هم اکنون پاریس بیشتر از تحرک خطرناک واشنگتن در این قاره بیم دارد، برخی از سیاستمداران بر این عقیده می باشند که فرانسه می تواند تحرک آفریقائی لیبی (تحرک یک دشمن محلی و ضعیف) را هدایت و به سود حضور پاریس در این قاره بکار برد.

جایگاه مناسبات لیبی و فرانسه در سیاست خارجی طرابلس

مناسبات لیبی و فرانسه در دوران حاکمیت سرهنگ قذافی، در زمینه های گوناگون توسعه یافته و متنوع شد. اهتمام لیبی به توسعه جایگاه فرانسه در سیاست خارجی خود پس از فروپاشی شوروی، افزایش یافت. تغییر اولویتهای راهبردی و سیاست خارجی لیبی پس از اضمحلال اردوگاه سوسیالیستی نقش موثری در این اهتمام، ایفا می کند. داشتن روابط با اتحادیه اروپا و توسعه سیاست مدیترانه ای از اولویتهای سیاست راهبردی طرابلس گشته است. لیبیائی ها بخوبی درک می کنند که فرانسه نقش موثری در اتحادیه اروپا و حوزه مدیترانه دارد و هژمونی منطقه ای و جهانی پاریس می تواند در حل برخی از مشکلاتش با غرب و آمریکا موثر واقع شود. در سیاست خارجی لیبی، حوزه مدیترانه، حوزه مغرب عربی و حوزه آفریقا اولویتهای مهمی هستند و فرانسه در این حوزه ها نقش یک قدرت فرامنطقه ای بازی می کند، لذا پاریس جایگاه ممتازی در سیاست خارجی طرابلس دارد.

سفر شیراک به طرابلس

سفر بارنسیه وزیر خارجه فرانسه به طرابلس در اوایل اکتبر سال جاری مقدمات سفر شیراک را مهیا ساخت و علیرغم رفتار غیر متعارف هانیبال یکی از فرزندان سرهنگ قذافی در پاریس (زیر پانهادن مقررات رانندگی در خیابانهای پاریس و رفتار زشت با مامورین راهنمایی و رانندگی فرانسه)، سفر شیراک انجام شد. این سفر همزمان با حمله نظامیان فرانسه به مواضع شورشیان ساحل عاج و درآستانه برگزاری دهمین اجلاس سران جامعه فرانکفونی بوده است، سرهنگ قذافی در مصاحبه مطبوعاتی انتقادی به حضور فرانسه در ساحل عاج داشت و این حضور را در تداوم بحران آن کشور موثر دانست. در این دیدار یک روزه وزیر خارجه، وزیر تجارت خارجی و وزیر حمل و نقل فرانسه و ۲۰ نفر از مدیران و روسای مهمترین شرکتهای فرانسوی، شیراک را همراهی می کردند. با بررسی ترکیب هیئت، می توان به اهداف و محورهای اولویتهای سفر یک روزه شیراک به طرابلس پی برد.

محورهای مذاکرات میان طرفین

میان طرفین طی یک روز دیدار، در سطوح مختلف، مذاکراتی صورت گرفته است، شیراک اظهار داشته که سه بار با سرهنگ قذافی ملاقات و پیرامون مسائل مختلف مذاکره نموده است. محورهای زیر می تواند موضوعات مذاکرات میان طرفین باشد:

- ۱- بسط و توسعه روابط دو جانبه در زمینه های گوناگون چون؛ سرمایه گذاری، همکاری در زمینه انتقال فناوری، همکاری در زمینه صنعت نفت و گاز، همکاری در زمینه صنعت توریسم، همکاری در زمینه فرهنگ و آموزش دانشگاهها.
- ۲- بحث و گفتگو پیرامون اوضاع و شرایط منطقه و جهان

۳- بررسی اوضاع مناطق بحرانی خاورمیانه همچنین عراق، فلسطین اشغالی و بحرانه‌های منطقه آفریقا همچون دارفور، ساحل عاج و مشکلات منطقه دریاچه‌های بزرگ.

۴- بحث و گفتگو پیرامون شراکت اورو - مدیترانه، قضایای مربوط به گروه کشورهای غرب مدیترانه (۵+۵) و موضوع فعال سازی اتحادیه مغرب عربی.

۵- بررسی راهکارهای توسعه همکاری میان اتحادیه اروپا و اتحادیه آفریقا و توسعه نقش فرانسه و لیبی در این زمینه.

۶- بررسی راهکارهای حل قضیه پرستاران بلغاری که در زندانهای لیبی به اتهام سرایت عمومی بیماری ایدز به کودکان لیبی، زندانی هستند.

اربابان صنایع انرژی فرانسه که همراه شیراک در این سفر بودند، خوشنودی خود را از نتایج مذاکرات با طرف لیبیائی ابرار داشته و آینده روابط میان دو کشور را امیدوار کننده، توصیف نمودند. دیماری رئیس شرکت توتال اعلام کرد امتیاز کشف و استخراج نفت در میدان وسیعی در منطقه سرت را به دست آورده است.

همچنین سیر فرانسوا سیریلی رئیس شرکت گازی دی فرانسه اعلام کرد که با طرف لیبیائی به توافق رسید که سالانه ۲ میلیارد متر مکعب گاز از لیبی خریداری و به ایتالیا صادر کند. دی رویان وزیر راه و ترابری فرانسه و گروهی از روسای شرکتهای هواپیمائی نیز در تلاش بودند سهمی در نوسازی حمل و نقل هوائی لیبی داشته باشند. دولت لیبی قصد دارد ۵/۱ میلیارد دلار برای خرید ۲۰ هواپیما مسافربری و نوسازی زیر ساختارهای لیبی و حمل و نقل هوائی، سرمایه‌گذاری کند. فرانسه قصد دارد چند فروند ایرباس به لیبی بفروشد ولی آمریکا با فشارهای گوناگون تلاش دارد لیبی را از خرید منصرف تا فروش هواپیماهای بوئینگ خود را به طرابلس تحمیل کند.

فرانسویان در مذاکرات خود با طرف لیبی تلاش فراوانی داشتند، تا سهم خود را در صنعت انرژی آن کشور افزایش دهند. لیبی با داشتن ذخایر نفتی بالغ بر ۴۷ میلیارد بشکه تلاش دارد تا سال ۲۰۱۰، ۳۰ میلیارد دلار در توسعه زیرساخت‌های نفتی خود سرمایه گذاری کند، تا سقف تولیدی خود را از ۱/۷ میلیون بشکه به ۳ میلیون بشکه در روز افزایش دهد.

مذاکرات طرابلس

طرفین در محورها و زمینه های مختلف مذاکراتی داشته و در پایان پنج موافقتنامه و سند امضاء شد که عبارتند از:

- ۱- موافقتنامه همکاری در زمینه صنعت جهانگردی
- ۲- موافقتنامه همکاری میان دانشگاه الفاتح (بزرگترین دانشگاه لیبی که در پایتخت قرار دارد) و دانشگاه بوایتته فرانسه.
- ۳- پروتکل شراکت میان گروه صنعتی فینشی فرانسه و موسسه شهر صناعی
- ۴- موافقتنامه میان موسسه تالیس و وزارت دفاع لیبی در زمینه تهیه شبکه راداری و پوشش مخابراتی برای گارد ساحلی لیبی، همچنین میان طرفین پیرامون خرید جنگنده میراژ، انجام شد.
- ۵- موافقتنامه‌ای در زمینه سرمایه‌گذاری فرانسه در صنعت نفت لیبی

طرفین در زمینه های زیر نیز به تفاهم رسیدند

- ۱- تفاهم برای همکاری میان اتحادیه آفریقا و اتحادیه اروپا
- ۲- تفاهم برای توسعه همکاری میان کشورهای گروه غرب مدیترانه (۵+۵)

۳- تفاهم جهت توسعه همکاری در زمینه امنیت و شراکت در منطقه مدیترانه و همکاری برای فعال سازی عضویت لیبی در روند بارسلون.

۴- تفاهم برای همکاری در زمینه صلح جهانی، آزادی تجارت، مبارزه با تروریسم

۵- تفاهمی برای ایجاد مکانیزم مستمر در زمینه رایزنی سیاسی و شراکت

راهبردی میان دو کشور.

لیبی در مذاکرات خود با طرف فرانسوی سعی داشت بطور پیگیرانه کناره گیری خود را از قضایای خاورمیانه یادآوری کند.

لازم به یادآوری است که دولت لیبی و رسانه های گروهی آن پس از مطرح شدن طرح خاورمیانه بزرگ از سوی آمریکا، در سیاست اعلامی خود، کناره گیری خود را از قضایا و مسائل خاورمیانه به دلیل آفریقایی بودنش، مطرح می کند.

تبادل هدایا

دولت لیبی ضمن استقبال بی نظیر از هیئت فرانسوی یک میهمانی شام به افتخار میهمان برپا نمود. در این مراسم سرهنگ قذافی نشان الفاتح که والاترین نشان کشورش می باشد را به میهمان خود داد ولی شیراک مجموعه فاخری از آثار منتسکیو به سرهنگ اهدا کرد و اظهار داشت که سرهنگ قذافی به خواندن آثار این اندیشمند علاقمند است و امیدوارم که آنها را در کتابخانه اش نگهداری کند.

هدیه شیراک به سرهنگ قذافی از سوی رسانه های گروهی و محافل سیاسی مورد کنکاش واقع شد که اغلب قایل به هدفمند بودن اقدام شیراک بودند.

منتسکیو اندیشمند و فیلسوف فرانسه (۱۷۵۵-۱۶۸۹) صاحب کتاب روح القوانين^۱

^۱ (L.ESPRIT DES LOIS)

فلسفه سیاسی خود را بر موضوع تفکیک قوای سه گانه بنا نمود او و لاک فیلسوف انگلیسی (۱۸۰۴-۱۷۳۲) نقش ارزنده در تبلور اندیشه دموکراسی و مردم سالاری انقلاب فرانسه داشتند.

آینده روابط پاریس و طرابلس

شیراک با دو پیروزی خاک لیبی را به سوی یورکینافاسو ترک گفت، شرکت جستن الجزایر به عنوان عضو اصلی در اجلاس سران جامعه فرانکفونی در واکادوگو (الجزیره پس از ده سال از تاسیس این جامعه با پاریس بر سر عضویت در این جامعه کشمکش داشته است) و آغاز فصل نوین مناسبات پاریس و طرابلس دو موفقیت در سیاست آفریقای شیراک بود. هتل الفاتح که به مدت دو روز در آن اجلاس سران کشورهای فرانکفونی برگزار شد، با سرمایه گذاری لیبی و مهندسی فرانسه ساخته شد و این می‌تواند نوید بخش آغاز فصل تازه‌ای برای همکاری فرانسه و لیبی جهت توسعه قاره آفریقا باشد. شیراک در جمع فرانسویان مقیم لیبی گفت فصل تازه‌ای در مناسبات کشورش با طرابلس آغاز شده و شرکتهای فرانسوی می‌توانند این فرصت را بخوبی مغتنم بشمارند.

سرهنگ قذافی روز بعد از پایان سفر شیراک با ژنرال البشیر رئیس جمهوری سودان، تلفنی تماس گرفت و پیرامون دیدگاه‌های پاریس در قضیه دارفور بحث و گفتگو نمودند.

البشیر پس از این تماس، مذاکراتی با جامعه فرانکفونی داشته و یک اجلاس سران با چاد و آفریقای مرکزی (همسایگان منطقه بحران زده دارفور) داشت. خارطوم تلاش دارد با تحرک دیپلماتیک به سوی پاریس و متحدین فرانکفونی اش، فشارهای انگلوساکسونها (آمریکا و انگلیسها) را کاهش دهد.

همچنین رهبر لیبی در تماسش با بوتفلیقه، رئیس جمهوری الجزایر گزارش سفر شیراک به طرابلس، را بیان کرد و همچنین درباره همکاری پاریس و اتحادیه مغرب عربی که لیبی ریاست دوره اش را برعهده دارد، نکاتی مطرح نمود، درباره آینده روابط میان دو کشور باید گفت مناسبات طرفین گرچه فراز و نشیب هائی را در برداشته و لی همیشه خوب و دوستانه بوده است.

امنیت و همکاری در مدیترانه، همکاری مغرب عربی و اتحادیه اروپا و همکاری برای توسعه آفریقا می تواند افقهای روشن و وسیعی فراروی مناسبات پاریس و طرابلس باز کند.

تهیه کننده: صبری انوشه - اداره دوم خاورمیانه عربی و شمال آفریقا

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی